

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

економічної теорії

на тему:

«МОНОПОЛЬНИЙ РИНОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНІ»

Студента II курсу групи ЕПП-22

Луб'янського О. В.

Науковий керівник: к.е.н., Івашук Ю. П.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2017

План

Вступ.

Розділ 1. Теоретична сутність та форми прояву монопольного ринку

Розділ 2. Аналіз монопольного ринку та його функціонування в Україні.

Розділ 3. Проблеми і напрями удосконалення антимонопольної політики України.

Висновки.

Список використаних джерел.

Зміст

Вступ	4
Розділ 1. Теоретична сутність та форми прояву монопольного ринку.....	6
Розділ 2. Аналіз монопольного ринку та його функціонування в Україні.....	9
Розділ 3. Проблеми і напрями удосконалення антимонопольної політики України.....	14
Висновки.....	18
Список використаної літератури.....	19

ВСТУП

Актуальність теми. На відміну від «платформи» досконалої конкуренції, де вхід на ринок вільний, бар'єри входу в умовах монополії не допускають появи нових учасників, що призводить до стримування запровадження технологічних новинок, уповільнення нововведень, зниження продуктивності, погіршення якості, зростання цін, перебоїв в постачанні, недобросовісності у виконанні договірних зобов'язань, утруднення залучення іноземних інвестицій тощо. Отже, функціонування ринків монополій виходить за межі «невидимої руки» ринкової рівноваги і породжує потребу державного втручання в процес забезпечення ефективного конкурентного середовища, як основи економічного розвитку країн.

Проголошений зовнішньополітичний вектор інтеграції України в ЄС підсилює актуалізацію питання регулювання монополізованих ринків (сфера електро-, газо-, водопостачання та ін.), що передбачає удосконалення діючої антимонопольної політики (на основі передового світового досвіду) в поєднанні з вольовими політичними кроками.

Метою дослідження є розгляд особливостей функціонування ринків монополій в Україні, та виокремлення перспективних варіантів розвитку антимонопольної політики країни.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення наступних завдань: по-перше, розглянути сутність та форми прояву монопольного ринку в Україні; по-друге, виокремити чинники виникнення монополій; по-третє, проаналізувати специфіку функціонування та масштаб монопольного ринку в Україні; по-четверте, дослідити основні методи регулювання діяльності монополій та виокремити їх основні проблеми; по-п'яте, виокремити основні проблеми антимонопольної політики та окреслити перспективні шляхи її удосконалення.

Об'єктом дослідження є монопольний ринок України.

Предметом дослідження є особливості функціонування та специфіка регулювання монопольного ринку України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ МОНОПОЛЬНОГО РИНКУ

Економічний успіх держави, її конкурентоспроможність визначаються наявністю в ній конкурентоспроможних галузей і виробництв та їх якісним поєднанням з іншими економічними, соціальними та політичними факторами.

За підсумками Всесвітнього економічного форуму 2016 – 2017 років відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності, Україна посіла 85-те місце із 138 можливих [21]. Конкурентоспроможність в цьому випадку визначається як сукупність інституцій, політики, а також факторів, що визначають рівень продуктивності економіки, який у свою чергу встановлює рівень можливого процвітання країни.

Конкурентна боротьба між товаровиробниками виводить більш успішних учасників ринку в лідери, що, з одного боку, надає їм можливість покращувати свою продукцію та поліпшувати організацію виробництва, але, з іншого боку, створює платформу для зловживання ринковим становищем, наприклад, шляхом рейдерського поглинання інших підприємств, що в свою чергу обумовлює тенденцію до появи монополій. Монополія – це такий вид відносин на ринку, за якого один із його представників намагається одноосібно контролювати ринок заради своїх інтересів, впливу на ціну і споживача [3].

Чинниками виникнення монополії є: економічні кризи (в цей період відбувається масове розорення та банкрутство, малі та середні підприємства змушені йти з ринку, або примусово поглинатися гігантами, деякі з них об'єднуються заради недопущення розорення); процес централізації капіталу (відбувається збільшення розмірів капіталу кількох самостійних підприємств в один більший капітал); закон конкуренції (головною метою цього закону виступає максимізація своїх прибутків, щоб максимізувати свої доходи підприємство повинне нарощувати обсяги випуску своєї продукції її продаж і таким чином поступово витісняє своїх конкурентів і монополізує ринок), концентрація капіталу (процес збільшення розмірів індивідуального капіталу за рахунок капіталізації

прибутку, тобто використання певної його частини на розширення виробництва [9]. В цей головною зброєю підприємств є конкурентна боротьба, яка призводить до створення монополій з маленьких підприємств, які поступово виокремлюються у цьому процесі.

У реальному житті монополія досягається різними методами і виступає в різних типах. В науковій літературі загальноприйнятною є класифікація монополій на «закриту», «відкриту» та «природну»:

- Закрита – це монополія, яка захищена від конкурентів за допомогою юридичних обмежень;
- Відкрита – це монополія, за якої певне підприємство стає єдиним постачальником, але воно не захищене від конкуренції;
- Природна – це монополія, за якої задоволення попиту буде найкращим, при відсутності конкуренції, а товари таких монополій не можливо замінити іншими товарами. Такий вид монополії базується на економії масштабів виробництва.

Ситуація за якої на ринку лише один учасник, і відсутній близький замітник продукту, який ним виробляється є прикладом чистої монополії. Характерні риси чистої монополії зводяться до наступних:

- на ринку діє лише один продавець, що забезпечує потреби економічних суб'єктів в певній продукції або послугах;
- такий товар є унікальним і не матиме заміни на ринку і споживач буде вимушений придбати його, якщо ні то тоді взагалі залишиться без нього;
- наявні бар'єри входу на ринок, як штучні так і природні. Найбільшим природним бар'єром є переваги у масштабі виробництва, монополіст може створювати великі підприємства, щоб зменшити витрати продукції на виробництві, і за допомогою цього усуне конкурентів з ринку;
- монополіст на ринку сам контролює ціни. Він може зменшувати кількість пропозиції товару заради збільшення ціни.

Під поняттям «ринок монопольної конкуренції» прийнято розуміти ринок на якому невеликі підприємства пропонують подібні товари, але з певними відмінностями. Такий ринок поєднує монополістичні та чисто конкурентні

аспекти. На такому ринку не має бар'єрів входу та виходу (якщо продукція за певних причин перестала користуватися попитом серед споживачів).

Монополістичні об'єднання бувають таких форм:

- картель (об'єднання підприємств однієї галузі, які зберігають власність на засоби виробництва і вироблений продукт);
- синдикат (об'єднання підприємств певної галузі, які зберігають власність на вироблений продукт, виробничу самостійність, але втрачають власність на виготовлений продукт, комерційну самостійність);
- трест (об'єднанні підприємства однієї чи кількох галузей, які свою самостійність, але на суму вкладеного капіталу отримують акції цього тресту, отримують з цього прибуток та можуть брати участь в управлінні).

Сучасна основна форма монополістичних об'єднань – багатогалузевий концерн (об'єднання величезної кількості підприємств, які втрачають свою самостійність, а головна фірма здійснює увесь контроль з метою привласнення монополістичних прибутків).

Монополії на ринку можуть спричиняти погіршення якості продукції, збільшення цін, призупинення науково технічного прогресу, позаяк за відсутності конкуренції, у споживачів не буде альтернатив і вони будуть змушені використовувати продукцію монополіста.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МОНОПОЛЬНОГО РИНКУ ТА ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНІ

Монопольні утворення, що міцно утвердились в національній економіці нерідко зловживають своїм монопольним (домінуючим) становищем на внутрішньому ринку. Існуючий механізм формування цін і тарифів дозволяє природним монополістам завищувати розміри необхідних витрат і встановлювати самостійно монопольні ціни відповідно до діючих методів державного регулювання цін і тарифів і здебільшого на рівні, що забезпечуватиме отримання надвисокого прибутку. Монополісти, як правило, не бажають знижувати витрати, оскільки мають можливість відшкодувати їх саме через завищені тарифи. У результаті частина витрат перекладається на підприємства немонополізованого сектора економіки та населення [16].

На протязі усього періоду незалежності, в Україні спостерігається висока концентрація монопольних утворень. Так, на рис. 2.1 представлено ступінь монополізації ринків в економіці країни на початок 2016 р.

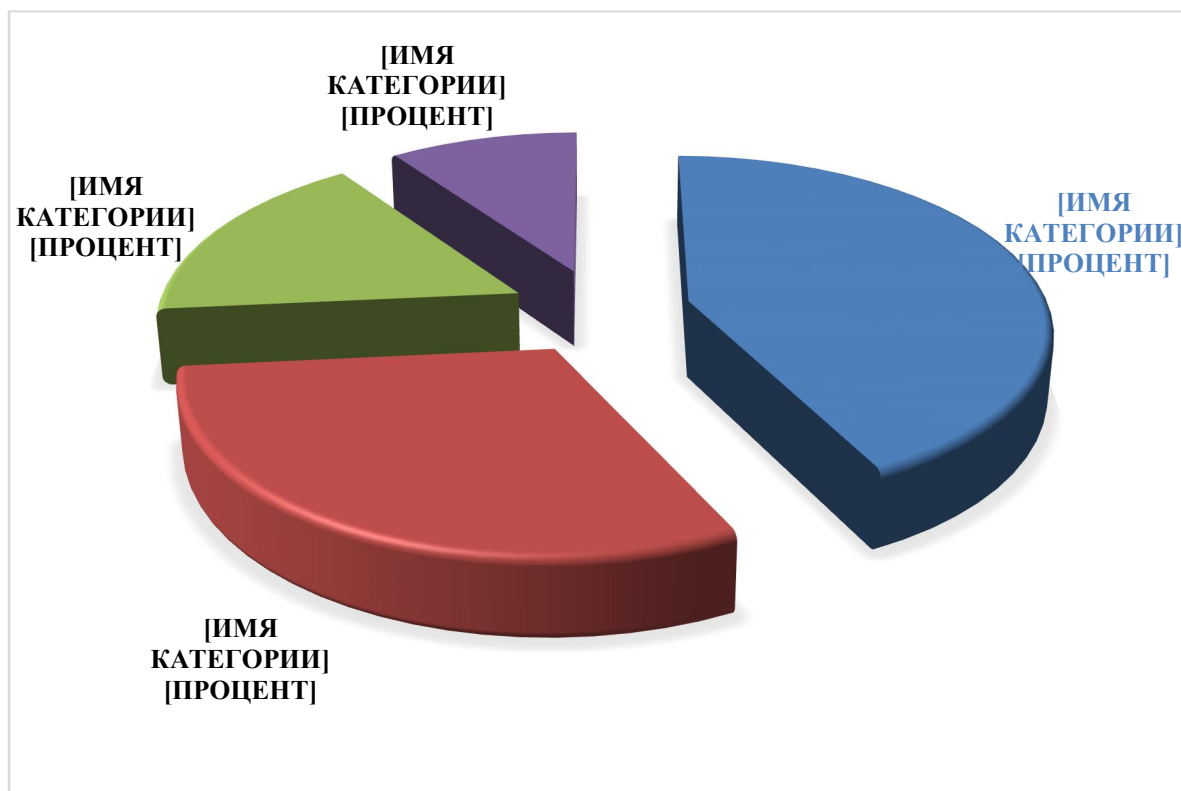

Рис. 2.1 Структурні передумови конкуренції в економіці України (2016 р.).

Складено автором на основі:[2].

Сьогодні в Україні, існує велика кількість монополізованих галузей економіки. За експертними оцінками найбільшими монополістами в Україні є національна акціонерна компанія «Нафтогаз України», міські та обласні розподільники газу; публічне акціонерне товариство «Українська залізниця», в енергетиці це обласні розподільні товариства електричної енергії, комунальні підприємства «Водоканал» та інші.

Так, національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» – це вертикально інтегрована група, що займається газовим бізнесом, його видобуванням та реалізацією. Компанії, в яких Нафтогаз володіє контрольним пакетом акцій, є значними учасниками ринку газу та нафти. Нафтогаз поставляє на ринок України обсяг газу, еквівалентний 7% обсягу споживання газу в Європі [7].

Оскільки, компанія «Нафтогаз України» є монополістом у сфері своєї діяльності, споживачі змушені користуватись її послугами не зважаючи на значне збільшення тарифів. Зокрема, у 2015 році ціни на газ були збільшені в середньому на 280% не залежно від обсягів споживання ціна на газ для усього населення стала на рівні 7,188 грн. за один кубометр.

В сфері електроенергетики для більшості населення альтернатива також відсутня. Цілком вірогідно, що саме з цієї причини з 1 березня 2016 року тарифи для населення також були підвищені: ціна 1 кВт/год зросла до 0,57 гривні (при споживанні до 100 кВт/год) та 0,99 гривні (при споживанні понад 100 кВт/год). Із 1 вересня 2016 року знову відбулось зростання тарифів: ціна 1 кВт/год зросла до 0,714 гривні (при споживанні до 100 кВт/год) та 1,29 гривні (при споживанні понад 100 кВт/год). З 1 березня 2017 р. спостерігаємо чергове зростання тарифів: за 1 кВт/год потрібно оплачувати 0,90 гривні (при споживанні до 100 кВт/год) та 1,68 гривні (при споживанні понад 100 кВт/год).

Також до монополій відносять централізоване водопостачання, що передбачає необхідність застосування інших підходів до правового регулювання відносин в цій сфері, ніж у сфері нецентралізованого водопостачання. Ще одним монополістом на ринку України можна вважати комунальні підприємства, які були створені державою щоб задовольнити соціальні потреби населення. Але на

даний час вони переживають не легкі часи та є досить збитковими, тому варто в теперішніх умовах ввести нові закони, які б регулювали та контролювали встановлення реальних тарифів, яке значно зменшить рівень заборгованості населення перед несплатою комунальних послуг.

Ще декілька років тому «Укртелеком» також був монополістом і безпідставно збільшував тарифи в сфері своєї діяльності, але науково-технічний прогрес майже витіснив його з сфери зв'язку та залишив невелику частку ринку завдяки появі стільникового зв'язку (табл. 2.1) [12].

Таблиця 2.1

Частка абонентів операторів зв'язку на ринку України

Назва компанії	ПрАТ «Київстар»	ПрАТ «Vodafone - Україна»	ТОВ «Lifecell»	ПАТ «Укртелеком»
Частка на ринку (початок 2016р.)	25 млн. абонентів	20,7 млн. абонентів	10,6 млн. абонентів	9 млн. абонентів

Складено автором на основі: [2].

В сфері транспортних перевезень варто виокремити ПАТ «Українська залізниця» – підприємство-монополіст у сфері залізничних перевезень. За оцінками експертів «Укрзалізниця» користуючись монопольним становищем у 2016 р. підняла ціни на перевезення близько на 15% [8].

«Укрзалізниця» функціонує в двох видах ринкових відносин, в якості монополії вона виступає на ринку залізничного транспорту де забезпечує усі необхідні соціальні потреби населенню, та в якості конкурентного підприємства вона виступає на ринку вантажних та пасажирських перевезень, конкуруючи з підприємствами, які надають аналогічні послуги на інших видах транспортних засобів (рис. 2.2).

Залізничний транспорт вважається головним перевізником в Україні, адже він суттєво відрізняється в ціні від автомобільних перевезень на таку ж відстань та є набагато дешевшим за авіаперевезення. Зазначимо, що необ'єктивне ціноутворення вітчизняних перевізників пов'язано з численними інституційними викривленнями, що мають вияв у зорієнтованому на ренту інституційному порядку господарської системи України [4].

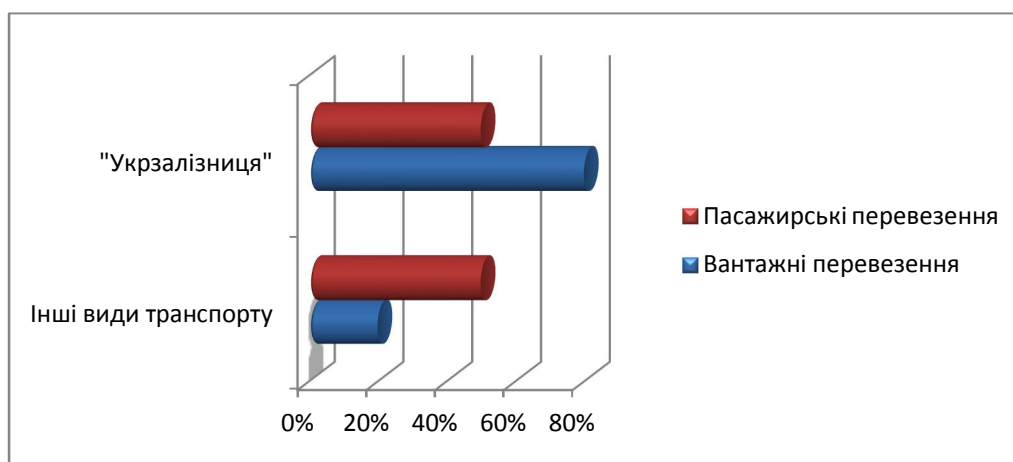

Рис. 2.2 Частка ринку перевезень ПАТ «Українська залізниця»

Складено автором на основі: [2].

В основному специфіка функціонування монопольних ринків в Україні є такою:

- монополіст зменшує обсяг своєї продукції, робить вищі ціни ніж конкурент, та закриває вихід конкурентам на свій ринок;
- у монополіста нижчі витрати на виробництво ніж у конкурента, оскільки його витрати залежать від масштабів його виробництва, які конкурент не може собі дозволити (він може дозволити собі виготовляти продукцію в значно більших масштабах порівняно з конкурентом ти самим зменшуючи її вартість;
- монополія досить суперечливо впливає на розвиток науково-технічного прогресу. Оскільки монополії мають змогу проводити наукові дослідження, які не під силу малим підприємствам, але у монополіста може не знайтися стимулів для постійних науково – технічних прогресів, тому він залишатись невмотивованим для них;
- монополіст може проводити цінову дискримінацію. Таких прикладів в Україні можна навести багато, зокрема тарифи на пасажирські та вантажні перевезення, які здійснює «Укрзалізниця», електропостачання – для населення та підприємств, які діють на території України тарифи відрізняються.

Для створення ефективного конкурентного середовища держава повинна ввести якісний механізм демонополізації, здійснювати контроль за дотримання законодавства, та захищати від монополій інтереси малих підприємств [12].

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИМОНОПОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

З часів отриманої незалежності Україна намагається зменшити вплив монополій на економіку країни, оскільки це дасть змогу створити передумови для сприятливого інвестиційного клімату та відтак економічного зростання. Під антимонопольною політикою держави прийнято розуміти комплекс економічних, законодавчих і адміністративних заходів, спрямованих на обмеження умов виникнення і функціонування монополій і захист конкурентного ринку.

Перші антимонопольні закони були прийняті в США – ще у 1890 році. Це антитрестовський закон, який передбачав заборону законом таємних контрактів та угод, які обмежували чесну боротьбу на ринку та також забороняв монополізацію торгівлі.

Не зважаючи на те, що після розпаду СРСР в українській економіці залишалась висока концентрація монополій, після низки демонополізаційних рішень вдалось зменшити їх кількість.

На думку експертів, сьогодення антимонопольна система України відповідає усім нормам та світовим тенденціям. Чинні антимонопольні закони України є такими: "Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності" (прийнятий 1992 р.), який передбачає собою мінімізацію монополій в економіці всебічну підтримку підприємств: інформаційну, фінансову, технічну, консультаційну та сприяє розвитку конкуренції між ними, "Про захист від недобросовісної конкуренції" (запроваджений 1996 р.), "Про природні монополії" (2000 р.), "Про захист економічної конкуренції" (прийнятий 2001 р.) являє собою демонополізацію економіки країни та розвиток прозорої конкуренції, "Про Антимонопольний комітет України" (прийнятий 1993 р.) в якому йдеться про те, що антимонопольний комітет підконтрольний президенту України, та звітує про свою діяльність Верховній Раді України та інші [11].

Сучасна антимонопольна політика України ставить за головну мету захист конкуренції на ринку, його збереження та розвиток.

Головним контролером антимонопольного законодавства, його дотримання є антимонопольний комітет України, який має спеціальний статус та повноваження для забезпечення чесної конкуренції між фірмами чи підприємствами. Його основними завданнями на сьогодні є:

- контроль дотримання антимонопольних законів України, захист конкуренції на ринку;
- розвиток чесної конкуренції;
- виявлення порушень законодавства, його запобігання.

За недотримання антимонопольних законів, в Україні передбачено покарання: штрафи, відшкодування шкоди, якої завдали монополії конкурентам, також адміністративна відповідальність [2].

Але на сьогодні в українському законодавстві існує також і велика кількість недоліків, які можливо і потрібно виправити. Для їх виправлення потрібно скористатися досвідом інших країн, які є більш успішними в своїх антимонопольних заходах.

Одним із головних недоліків сучасного антимонопольного законодавства є те, що воно не має чітких формувань щодо монополій на рівні міжнародної торгівлі, тобто в законі передбачені покарання лише для підприємств, які ведуть свою діяльність на території країни. Водночас для підприємств з іноземними інвестиціями, що здійснюють порушення за межами країни, тобто в сфері міжнародної торгівлі – не передбачається покарань. Це вмотивовано тим, що кожна країна повинна мати свої антимонопольні закони і стежити за цим самостійно.

Антимонопольна політика відіграє значну роль у системі державного регулювання економіки. Вона тісно пов'язана з усіма елементами економічної політики держави і, головним чином, спрямована на досягнення визначених державою цілей у певний період часу. Базові елементи взаємозв'язку антимонопольної політики з іншими складовими державного регулювання економіки подано у табл. 3.1. Також варто зазначити, що різні держави по-різному

підходять до питання державного регулювання економіки, а отже, мають свої особливості.

Таблиця 3.1

Взаємозв'язок антимонопольної політики з іншими елементами державного регулювання економіки*

Політика	Зміст політики	Вплив на антимонопольну політику
Промислова	Спрямована на розвиток промисловості в цілому та окремих її галузей, інституційні перетворення, такі як приватизація, реформа монополій, підтримка розвитку малого та середнього бізнесу тощо	Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу, контроль за монополізацією
Структурна	Формування необхідних загальнодержавних, внутрішньогалузевих, міжгалузевих та регіональних пропорцій	Розвиток тих структурних елементів національної економічної системи, які забезпечують формування, розвиток і підтримку конкурентних відносин
Інституціональна	Формування нових або трансформація наявних інститутів, які впливають на розвиток економічної системи суспільства	Створення сприятливих умов функціонування суб'єктів господарювання, інститутів контролю та розвитку конкурентних відносин
Регіональна	Діяльність із управління економічним, соціальним, екологічним і політичним розвитком країни в регіональному аспекті	Визначення антимонопольної політики з урахуванням регіональних потреб розвитку конкурентних відносин та монополізації
Галузева	Удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення	Стимулювання чи стримування розвитку відповідних галузей економіки, що впливають на розвиток конкурентного середовища чи монополізації ринків
Регуляторна	Вдосконалення правового регулювання господарських відносин між державою та суб'єктами господарювання	Правове регулювання господарських відносин, у тому числі й антимонопольного регулювання, недопущення прийняття неефективних регуляторних актів, розвиток господарської діяльності
Фінансова	Сукупність заходів держави з організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального її розвитку	Встановлення податкових ставок, тарифів, звільнення від оподаткування окремих галузей виробництва

продовження табл. 3.1

Зовнішньо-економічна	Регулювання економічних відносин із іншими країнами	Стимулювання експорту / імпорту певних товарів та послуг, встановлення митних тарифів / зборів відповідно до антимонопольного регулювання
Інвестиційна	Визначає основні напрями джерела та обсяги використання капітальних вкладень в економіку, різні її сфери та галузі	Спрямування інвестицій у стратегічно важливі галузі економіки для забезпечення розвитку конкурентного середовища та конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників

*Джерело: [5].

На думку А. Кирилюка в залежності від поставлених пріоритетів антимонопольне регулювання може визначати діяльність інших елементів державного регулювання економіки, таких як зовнішньоекономічна, фінансова, інноваційна та інвестиційна політики, головним чином визначаючи пріоритетні напрями експортно-імпортних операцій, податкового тиску чи податкових пільг на ключові суб'єкти господарювання.

ВИСНОВКИ

Монопольний ринок – це такий ринок представником якого є підприємство – монополіст. Монопольними підприємствами в Україні вважаються – підприємства чи об'єднання, які займають монопольне становище на ринку. Основними формами його прояву є: картель, синдикат, трест, конгломерат.

Монополії можуть виникати через: економічні кризи (в період яких відбувається масове розорення, та банкрутство, малі та середні підприємства або йдуть з ринку або примусово поглинаються гігантами щоб недопустити розорення) централізацію капіталу(процес в якому відбувається збільшення розмірів капіталу кількох самостійних підприємств в один більший капітал); закон конкуренції (його основною метою виступає максимізація своїх прибутків, щоб максимізувати свої доходи підприємство повинне нарощувати обсяги випуску своєї продукції її продаж і таким чином поступово витісняє своїх конкурентів і монополізує ринок), концентрацію капіталу (процес збільшення розмірів індивідуального капіталу за рахунок капіталізації прибутку, тобто використання певної його частини на розширення виробництва).

В Україні, існує велика кількість монополізованих галузей її економіки, до яких антимонопольний комітет відносить вугільну промисловість, паливно – енергетичний комплекс, та декілька інших.

Головним методом регулювання діяльності монополій є антимонопольна політика – яка створена, щоб запобігати та припиняти монополізацію певного підприємства, щоб захистити конкуренцію, адже не зважаючи на всі плюси та мінуси виникнення монополій в країні, це все ж веде до погіршення економіки, руйнування механізмів ринку, вона призведе до значного збільшення цін. Але на сьогодні в українському законодавстві існує також і велика кількість недоліків, які можливо і потрібно виправити. Для їх виправлення потрібно скористатися досвідом інших країн, які є більш успішними в своїх антимонопольних заходах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк М.О. Основи економічної теорії / М.О. Ажнюк, О.С. Передрій. – К.: Знання, 2008.
2. Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua>.
3. Базилевич В.Д. Природні монополії / В.Д. Базилевич, Г.М. Филюк. – К.: Знання, 2006. – 367 с.
4. Івашук Ю. П. Емерджентний інституційний порядок в економіці та його поведінкові підстави / Ю. П. Івашук // Економічна теорія. – 2016. – №3. – С. 69-81.
5. Кирилюк А. Антимонопольна політика в системі державного регулювання економіки // А. Кирилюк / Управління розвитком. - 2015. - № 3 (181). - С. 24-29
6. Костусєв О. Розвиток конкурентних відносин в Україні та завдання конкурентної політики на сучасному етапі / О. Костусєв // Економіст. – 2004. - №1. – С. 38-41.
7. Офіційний сайт Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com>.
8. Офіційний сайт Публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.gov.ua>.
9. Політекономія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com>.
10. Попова В. Конкурентоспроможність економіки України: джерела формування та соціальні наслідки / В. Попова // Економіка України. – 2008. - №8. – С.4- 13.
11. Про антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
12. Проблема монополізму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>
13. Спирин І.В. Антимонопольное регулирование транспортной деятельности / И. В. Спирин, Э. В. Шегай. – учеб. пособ. – М. – 2000.

14. Филюк Г. Соціально-економічні наслідки монополії: теоретичний і практичний аспекти / Г. Филюк // Економіка України. – 2008. - №1. – С.30-41.
15. Chen A. H. An Analysis of the Impact of Regulatory Change: The Case of Natural Gas Deregulation / A. H. Chen, G. C. Sanger // Financial Review. – 1985. – 20(1). – P. 36-54.
16. Harrison G. W. Monopoly Behaviour, Decentralised Regulation and Contestable Markets: an Experimental Evaluation / G.W. Harrison, M. McKee // Journal of Economics. – 1985. – 16. – P. 51-69
17. Jordan W. A. Producer Protection, Prior Market Structure and the Effects of Government Regulation / W. A. Jordan // Journal of Law and Economics. – 1972. – 15. – P. 151-176.
18. Leland H.E. Monopoly Pricing Structures with Imperfect Information / H.E. Leland, R.A. Meyer // Journal of Economics. – 1976. – 7. – P. 449-462.
19. Lerner A. P. Conflicting Principles of Public Utility Price Regulation / A. P. Lerner // Journal of Law and Economics. – 1964. – 7. – P. 61-70.
20. Lesser J. A. The Economics of Preference Power/ J. A. Lesser // Research in Law and Economics. – 1989. – 12. – P. 131-151
21. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>